

Tunteilla ei tiedosteta maailmaa

Tero Maksimaisen kirjoitus ”Päihtymyksen ilosanoma” (Alkoholipolitiikka 5/84) herätti minussa ärtymystä, jonka haluan rationaalisesti kanavoida paperille. En kiinnitä niinkään huomiota Maksimaisen naiiveihin näkemyksiin ”elämästä juopumisesta”; raittiustyöntekijänä en usko tällaisten näkemysten hedelmällisyyteen työssämme. Meidän tulee olla realisteja ja myöntää, että jokaisella kulttuurilla on huumeensa ja että suurin osa ihmisistä ei koskaan opi sublimoimaan juopumistarvettaan päihtymällä ”runoudesta ja hyveestä”. Maksimainen arvostelee perusteettomasti SRL:n ”Terveet elämäntavat ja raittiustyö” -vihkosta; sen tekijöillä on ainakin jalat maassa.

Eniten minua kiinnostavat ne Maksimaisen ja Jarmo Heinosen tieteenfilosofiset näkemykset, jotka liittyvät ihmisen tajuntaan ja tietoisuuteen. Mielestäni Heinonen ei esittele oikein Bertrand Russellin käsityksiä tieteen, uskonnon ja filosofian suhteista artikkelissaan ”Protestanttisen etiikan suhde alkoholin käyttöön” (Alkoholipolitiikka 4/83). Russell ei nimittäin näe uskontoa (teologiaa) minään ”tietoisuuden kenttänä” vaan *kaikkeuteen kohdistuvana vaate-
liiana julkeutena* (Russell 1967 a, 3). Heinosen ja Maksimaisen kirjoituksista saa sen käsityksen, että uskontoon sisältyisi jotakin sellaista tietoa, jota tiede ja filosofia eivät sisältäisi. Tällaista ajatusta ei ainakaan Russellilla ole. Hän kirjoittaa (1967 a, 3): ”...teologia tyrkyttää dogmaattista uskoa, että meillä on tietoa siinä, missä tosiasiallisesti olemme tietämättömiä, ja synnyttää siten menetellen eräänlaista kaikkeuteen kohdistuvaa vaate-
liasta julkeutta. Epävarmuus tuntuu kiihkeiden toiveiden ja pelkojen vallitessa tuskalliselta, mutta se on kestettävä, jos haluamme elää ilman viihdyttävien keijukaissatujen suoma tukea.” Bertrand Russell on sitä paitsi ateisti eikä agnostikko, niin kuin Heinonen väittää. Esitelmissään ”Miksi vapaa-ajattelija ei voi olla kristitty” (1957 & 1982) ja ”Vapaa-ajattelijan usko” (1978) Russell osoittaa selvästi ateisminsa. Tällöin on kuitenkin muistettava, että ateismi ei tarkoita uskoa jumalan olemattomuuteen vaan näkemystä,

jonka mukaan usko jumalan ja yleensä yliluonnollisten olentojen olemassaoloon on perusteetonta ja virheellistä. Se on perusteetonta ja virheellistä niin kauan kuin minkäänlaista näyttöä jumalan tai yliluonnollisten olentojen olemassaolosta ei ole kyetty esittämään (Smith 1979; Murray & Murray O’Hair 1983). Ateismi eli uskonpuute on seurausta tästä näytön puutteesta. Myös Russell lähti tästä lähtökohdasta (1978): ”Käsitykseni on, ettei ole oikein kieltäytyä soveltamasta tähän uskoon samanlaista koetta kuin mitä meidän on sovellettava muuhun, mikä koskettaa tunteitamme vähemmän syvästi... itse katson, että tuo usko (Jumal’usko) menetti kaiken aikaisemmin mahdollisen järjellisyytensä silloin kun todettiin, ettei maapallo ollut avaruuden keskus.” Moderni ateismi ja Bertrand Russell lähtevät siitä samasta periaatteesta, jonka W. K. Clifford kiteytti muotoon ”aina ja kaikkialla on väärin uskoa mihinkään riittämättömin perustein”, ja siitä tieteenfilosofisesta lähtökohdasta, että hypoteesit tulee perustella ja että niiden tulee olla intersubjektiiivisesti testattavissa. Yksityisten ihmisten subjektiiviset kokemukset ja elämykset eivät ole sisällöltään julkisesti testattavia, joten ne eivät myöskään kelpaa tieteelliseksi todistusaineistoksi niiden kohteen olemassaolosta. Itse nämä elämykset voidaan kylläkin asettaa psykologian tutkimuskohteeksi, ja niiden syntytavalle voidaan yrittää antaa tieteellinen selitys (Niiniluoto 1981, 522). Tunnetilat ilman järkeä ovat sokeita. Ihmisen tunneperäinen kokemuskin vaatii aina tulkintaa, ja vain rationaalinen ajattelu kykenee antamaan ihmiselle ne käsitteelliset muodot, joihin kokemuksen tarjoama sisältö on puettava. Sellaisenaan pelkkä tunnesisältö on muodoton ja hahmoton, erilaisille tulkinnoille altis (Oittinen 1980, 36—38). Maksimaisen olisi syytä muistaa edellä kerrottu eikä vajota esim. seuraavanlaiseen mystiikkaan: ”Tuntematonta kehää havainnoidaan uskonnollisen kokemuksen ...avulla” tai ”Avainsana maailmankuvan ja ihmiskäsityksen laajenemisessa on siis tunne”. Totuuteen ei voida päästä tieteen ohi kulkevia oikoteitä pitkin, niin kuin jotkut luulevat. Kaikki, mitä voidaan tietää, voidaan tietää tieteen avulla (Russell 1967 b, 427). Eikä tämä ole mikään tieteisuskon ilmaus, koska käsitykselle, että tieteellinen metodi on parempi kuin auktoriteetteihin tai subjektiivisiin elämyksiin perustuvat uskomusten

muodostamisen tavat, voidaan esittää sekä historiallista todistusaineistoa että hyviä filosofisia perusteita (Niiniluoto 1981, 525 & 1980, 81—88, 138). Maksimaisen käsitys, että luonnontieteellinen maailmankuva olisi ajautunut kriisiin, osoittaa vain, että hän ei tunne luonnontieteitä, jotka nojautuvat vahvasti materialistiseen metodologiaan. Luonnontieteissä ei ole mahdollista sellainen sekoileminen kuin kehittämättömissä tieteissä (luonnontieteen filosofia-asta ks. Lagerspetz 1983).

Tässäkin lehdessä monen kirjoittajan (esim. Heinosen) ajatukset lentävät välillä niin villisti, että kirjoittajien olisi syytä välillä jättää Matti Bergströmit ja Pekka Kuuset kirjahyllyyn ja perehtyä tieteenfilosofiaan ja vakavaan luonnontieteeseen. Esimerkiksi käsitteet ”entropia”, ”negentropia” ja ”evoluutio” ovat suosiossa. Jarmo Heinosen tapa käyttää näitä käsitteitä tuo mieleen perusteettoman vertikaalisen reduktion. Vaikka entropia lieneekin hyödyllinen abstraktio, on varsin kyseenalaista selittää psyykkisiä prosesseja ja kulttuuri-ilmiöitä tämän abstraktion avulla. Lisäksi on syytä muistaa, että Pekka Kuusen tapa käyttää käsitettä ”evoluutio” on saanut runsaasti arvostelua osakseen (esim. Kai Kaila), samoin Matti Bergströmin tapa käyttää käsitettä ”entropia” (esim. Antero Honkasalo, Kari Lagerspetz) ja hänen aivofysiologiset teoriansa (esim. Kari Lagerspetz, Anto Leikola, Timo Järvi-lehto) ovat olleet kritiikin kohteena. Tietysti on kiva leikkiä sopivasti hämärillä käsitteillä, mutta mielikuvituksen vallatonta leikkiä olisi syytä vähän hillittää. On surullisen huvittavaa, kun kirjoittajat sivuuttavat kaiken uskontopsykologisen, -historiallisen ja -sosiologisen tutkimuksen ja yrittävät hämäreiden abstraktioiden avulla puolustaa uskonnollisen uskon hyödyllisyyttä. Tällainen pragmatismi on ”subjektivistista hulluutta” (Russell 1967 b, 408). Suositelen Heinoselle ja Maksimaiselle ym. ihmisille, joiden ajatukset välistä lentelevät liiankin villisti, luettavaksi Ilkka Niiniluodon tieteenfilosofisia perusteoksia ”Johdatus tieteenfilosofiaan” (Otava 1980) ja ”Tieteellinen päättely ja selittäminen” (Otava 1983) sekä Raimo Tuomelan mainiota teosta ”Tiede, toiminta ja todellisuus” (Gaudeamus 1983). Tuomelan teoksessa on esim. mainio luku ”tiede, esitiede ja pseudotiede”, jossa uskontoa analysoidaan varsin terävästi.

Kirjallisuus

Lagerspetz, Kari: Sattumasta säätelyyn. Juva 1983

Murray, Jon & Murray O’Hair, Madalyn: All the questions you ever wanted to ask American atheists with all the answers. Austin 1983

Niiniluoto, Ilkka: Johdatus tieteenfilosofiaan. Keuruu 1980

Niiniluoto, Ilkka: Tiede, usko ja maailmankatsomus. Kanava 1981:9, 518—526

Oittinen, Vesa: Teosofia, Steiner ja uusi ihminen. Soihdunkantaja 1980:6, 33—39

Russell, Bertrand: Länsimaisen filosofian historia I. Porvoo—Helsinki 1967. 1967 a

Russell, Bertrand: Länsimaisen filosofian historia II. Porvoo—Helsinki 1967. 1967 b

Russell, Bertrand: Vapaa-ajattelijan usko. Vapaa Ajattelija 1978:7, 149—151

Russell, Bertrand: Miksi vapaa-ajattelija ei voi olla kristitty. Kotka 1957

Russell, Bertrand: Why I am not a Christian and other essays on religion and related subjects. London 1982

Smith, George: Atheism, the case against God. Buffalo 1979.

Kari Saari

Kommentteja Kari Saarelle

Oheinen Kari Saaren kirjoitus ilahdutti minua kaikesta kärkevydestään huolimatta. Viimeinkin ammattikuntamme havahtuu itse pohtimaan omaa työtään. Kriittinen keskustelu on raittiustyöstä puuttunut.

Olen kuitenkin samalla pettynyt tapaan, jolla hän sivuuttaa keskeisimmän asian artikkelistani, nimittäin raittiustyön sisällön. Minä en tässä yhteydessä kommentoi laajemmin Saaren tieteenfilosofista kritiikkiä, vaan jätän sen Jarmo Heinosen tehtäväksi.

Saari leimaa päihtymyksen ilosanoman hedelmättömäksi omassa työssään, mutta ei perustele sitä. Samoin hän pitää perusteettomana esittämäni kritiikkiä SRL:n ”Terveet elämäntavat ja raittiustyö” -vihkosta. Haluaisin kuulla perusteluja.

Kari Saaren näkemys siitä, että erilaiset huumeet ovat osa inhimillistä kulttuuria ja että sille ei mahda mitään, on minusta hyvin masentava. Ihmettelen, miten hän motivoi oman työnsä. Meidän tehtävämehän raittiustyössä on juuri kulttuurin muuttaminen tässä suhteessa.

Puheessaan juopumistarpeen sublimoisemisesta Saari sekoittaa asioita. Elämästä päihtymisessä alkoholi-päihtymyksen sijaan ei ole kysymys mistään alemman vietin jalostamisesta, vaan synnynnäisen inhimillisen kyvyn säilyttämisestä. Lapset ovat tästä hyvä todistus: he osaavat päihtyä elämästä. Alkoholista ja muista huumeista päihtyminen on tämän synnynnäisen kyvyn vieraantunut muoto.

Saari kirjoittaa myös, että tunnetilat ilman järkea ovat sokeita. Tässä hän on täysin oikeassa. Tämän asian kohdalla artikkelini on kieltämättä puutteelli-